

GOJKO KRALJEVIĆ
Zemaljski muzej
Sarajevo

UDK 737.1.032.77(497.15)

RIMSKI NOVCI NAĐENI U OKOLICI GLAMOČA (Bosna)

Glamočko područje spada u ona područja koja su u arheološkom pogledu najbolje ispitana. Na arheološkom istraživanju ovih krajeva radili su i naši i strani učenjaci. Ispitivanjem prethistorijskih gradina u ovim predjelima bavio se Mihovil Mandić¹, o antičkim lokalitetima i komunikacijama pisali su: Philip Ballif², Karlo Patsch³, Dimitrije Sergejevski⁴, Esad Pašalić⁵ i Ivo Bojanovski⁶. O antičkim naseljima i o rimskim saobraćajnicama⁷ ovih krajeva napisano je mnogo radova, ali o rimskim novcima koji su nađeni u ovim krajevima nije napisano gotovo ništa. Jedino Esad Pašalić u svom poznatom radu o antičkim naseljima i komunikacijama na str. 20 spominje i nalaze novca: „U Halapiću je dosad nađeno dosta rimskog novca, više nego na ma kojem drugom mjestu Glamočkog Polja koje je inače poznato po čestim nalazima novca“.

Očito je da je autor mislio na rimske novce koji su nađeni u glamočkom kraju, a sada se nalaze u zbirci Zemaljskog muzeja. Takvih novčića ima 45, ali su 24 komada previše oštećena i izlizana te ih je nemoguće odrediti, a 21 novčić je dobro očuvan i lako ih je proučavati i determinirati. Novci su uglavnom bakreni i srebrni, a samo je jedan Justinijanov tremissis (zlatnik) koji i ne spada među rimske novce, nego među ranobizantijske. Novci su nađeni koncem 19. i početkom 20. stoljeća i za svaki komad je poznato gdje je nađen i ko je nalaznik. Pretpostavljamo da je mnogo novaca sa ovog područja dospjelo u druge muzeje i u privatne zbirke, ali pošto ne raspolazemo podacima o takvim novcima, ovdje ćemo se zadržati samo na onima koji su pohranjeni u zbirci Zemaljskog muzeja.

Među ovim novcima najstariji je republikanski denarius familije Cassia kovan u Rimu 57. g. stare ere. Iz rimske historije znamo da

¹ Mihovil Mandić, *Tragovi prastare kulture oko Glamoča*, GZM XLII (1930) str. 101—115.

² Philipp Ballif, *Römische Strassen in Bosnien und der Herzegovina*, Wien 1893.

³ Karl Patsch, *Novi i revidirani natpisi* . . . GZM VI (1894), str. 341.

⁴ Dimitrije Sergejevski, *Putne bilješke iz Glamoča*, GZM (1942), str. 126—131.

⁵ Esad Pašalić, *Antička naselja i komunikacije u BiH*, Sarajevo 1960, str. 18—34.

⁶ Ivo Bojanovski, *Pelva i Salviae, Adriatica*, Zagreb 1970, str. 503—520.

⁷ Ivo Bojanovski, *Dolabelin sistem cesta u rimskoj provinciji Dalmaciji*, Sarajevo 1974, str. 70—74.

je Quintus Cassius Longinus bio Pompejev kvestor u Španiji gdje se proćuo zbog svoje gramzljivosti i strogosti. U građanskom ratu koji se vodio između Cezara i Pompeja, Quintus Cassius Longinus je bio na Cezarevoj strani i hrabro se borio protiv Pompejevih pristalica u Španiji i protiv numidijskog kralja Jube u sjevernoj Africi⁸.

Antonijevi legionarski denari (red. br. 2-4) kovani su u nekoj kovnici na Istoku (najvjerojatnije u Efesu) i to 32—31. g. tj. u doba kad se Antonije pripremao za konačan obraćun sa Oktavijanom. Ovi Antonijevi novčići poznati su po tome što su kovani od smjese srebra i željeza jer triumvir Antonije nije imao dovoljno čistog srebra pa je naredio da se dodaje željezo⁹.

Trajanov denarius (red. br. 5) kovan je u Rimu 99. g. nove ere tj. u onoj godini kad je Trajan, učvrstivši rimsku vlast na Rajni, svećano doćekan u Rimu u koji je na ćelu svoje vojske ušao pješice i time se Rimljanima predstavio kao jednostavan i skroman vladar.

Hadrijanovi denari (red. br. 6—7) kovani su u Rimu 215. g. nove ere, tj. u onoj godini kad se Hadrijan nakon uspješno obavljenih imperatorskih poslova na Istoku preko Atene vratio u Rim.

Denarius carice Faustine I (red. br. 9) kovan je u Rimu 138—141. g. nove ere. Na reversu je prikazana Cerera koja drži u desnoj ruci dva klasa, a u lijevoj baklju.

Sestertius L. Vera (r. br. 10) kovan je u Rimu 166. g. nove ere, tj. u doba kad je L. Verus zajedno s Markom Aurelijem slavio svećani trijumf u Rimu nakon slavnih pobjeda u Parthiji i Armeniji.

Novčić Marka Aurelija (red. br. 11) kovan je u Rimu 172. g. tj. onda kad su Rimljani sa svojih granica na Dunavu odbili Kvade i Jazige.

Novčići carice Julije Domne (red. br. 12—13) kovani su u Rimu 207—209. g. Natpisi na reversu (FELICITAS i FORTUNAE FELICI) istiću sreću i blagostanje koje je vladalo u Rimskom Carstvu za vrijeme carice Julije Domne.

Sestertius na kojem je predstavljena Julija Mamaea (red. br. 14) kovan je u Rimu 226. g. tj. u doba kad su se pretorijanci digli na oruđe protiv prefekta Ulpijana kojeg im je ova carica nametnula. Ulpijan je uskoro ubijen, iako ga je car Aleksandar Sever pokušao zaštititi. Na reversu ovog bronzanog novca predstavljena je Vesta (boginja domaćeg ognjišta) koja drži palladium i sceptar.

Novac cara Filipa (red. br. 15) na ćijem je reversu predstavljena Annona koja drži klas i rog obilja kovan je u doba proslave jubilarne hiljadugodišnjice (saeculares) od osnivanja Rima.

Komemorativni antoninijan cara Klaudija II (red. br. 16 s natpisom CONSECRATIO kovan je u Rimu ubrzo poslije careve smrti, iako neki numizmatićari misle da je kovan u vrijeme dok je car bio živ.

⁸ Dio Cassius, XLI, 24.

⁹ Plinius, *Naturalis historia*, XXXIII, 46.

¹⁰ Георѓије Острогорскн, *Историја Византије*, Београд 1959, стр. 90.

Licinijev follis (red. br. 17) kovan je u Sisku (Siscia). Na reversu je predstavljen Jupiter koji drži boginju pobjede i sceptar.

Jedna mala bronza cara Konstansa (red. br. 18) kavana je u Solunu (Thessalonica). Na reversu je predstavljena boginja pobjede kako upravlja lađom na kojoj se nalazi car koji drži labarum. Drugi novčić (red. br. 19) kovan je u Sisku. Na reversu ovog novčića predstavljena su dva ratnika između kojih je labarum.

Mali bronzani novčić cara Konstancija II kovan je također u Sisku. Na reversu su predstavljena dva ratnika između kojih je rimska zastava (signum).

Justinijanov tremissis (red. br. 22) kovan je 538. g. u Constantinopolisu. U to vrijeme Bizantija je bila ugrožena od strane Slavena koji su preplavili cijeli Balkanski poluotok od Jadrana do Egejskog mora¹¹, a stanovništvo Italije umiralo je od velike gladi.

Opisani novci ne pripadaju skupnom nalazu, jer su nađeni na raznim mjestima, a najviše ih je nađeno u Halapiću. Hronološki podaci potvrđuju da je opticaj rimskog novca u ovim krajevima počeo u prvom stoljeću stare ere i trajao sve do ranobizantijskog perioda. U vrijeme seobe naroda trgovina potpuno ne zamire, ali se obavlja bez posredovanja novca tj. razmjenom robe za robu. Ranosrednjovjekovni nalazi iz Rudića¹¹ potvrđuju da se u ovim krajevima odvijao život u periodu od osmog do jedanaestog stoljeća, ali pošto nije nađen nijedan novčić može se zaključiti da novčanog opticaja nije ni bilo. Tek u trinaestom stoljeću počinje u ove krajeve pristizati novac iz susjednih država (iz Venecije, Srbije i Ugarske), a u četrnaestom stoljeću počinje se kovati i domaći bosanski novac¹².

Primljeno 4. VI, 1980.

Katalozi po kojima je novac determiniran:

- Grueber, *Coins the Roman Republic in the British Museum*, London 1910.
 BMC, *Coins of the Roman Empire in the British Museum*, London 1923—1962.
 RIC, *Roman Imperial Coinage*, London 1923—1972.
 Voetter; *Die Münzen der römischen Kaiser, Kaiserinnen und Caesaren von Diocletianus (284) bis Romulus (476)*, Wien 1921.
 Worth, *Imperial Byzantine Coins in the British Museum*, Chicago 1966.

ZUSAMMENFASSUNG

G. Kraljević: RÖMISCHEN MÜNZEN VON GLAMOČ (BOSNIEN)

Viele Archäologen haben Glamoč und seine Umgebung erforscht. Alle widmeten ihre Aufmerksamkeit vorwiegend römischen Siedlungen, Strassen und Festungen des Befestigungswesens. Bisher hat sich jedoch niemand mit den römischen Mün-

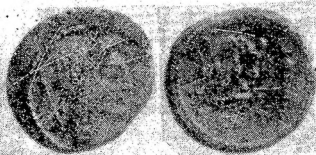
¹¹ Nada Miletić, *Ranosrednjovjekovni nalazi iz Rudića kod Glamoča*, GZM n. s. XXX/XXXI (1977), str. 231.

¹² Desanka Kovačević; *Gdje je bila kovnica bosanskih vladara* Godišnjak Ist. društva BiH, Sarajevo 1959, str. 269.

zen befasst. Aus dem oben erwähnten Areal befinden sich in der Münzsmallung des Landesmuseums (Zemaljski muzej) 45 römische Münzen. Davon weisen 24 einen schlechten Erhaltungszustand auf (nicht exakt klassifizierbar), 21 dagegen lassen sich gut chronologisch fixieren. Herkunftsort der zufällig gefundenen Münzen sowie ihre Finder sind dem Museum bekannt.

Der überweigende Teil der Münzen besteht aus Bronze und Silber, nur ein Exemplar besteht aus Gold (*termissis*) und lässt sich der frühbyzantinischen Zeit zuweisen. Das älteste Stück gehört der Zeit der Römischen Republik an (Cassia); geprägt ist 57 Jahre vor unserer Zeitrechnung. Die oben beschriebenen Münzen stammen aus folgenden Münz-Prägestätten: Roma 14, Siscia 3, Ephesus 2, Thessalonica 1, Constantinopolis 1.

Ein Teil dieser Münzen wurde im Dorf Halapić gefunden, weil dort in römischer Zeit das *Municipium Salvium* existierte. Das jüngste Fundstück gehört in die Zeit frühbyzantinischen Kaisers Justinian; aus dem 5. Jahrhundert unserer Ära lassen sich keine Münze nachweisen. Das lässt uns vermuten, dass in dieser turbulenten Zeit kaum noch Münzen im Umlauf waren bzw. dass der Handel weitgehend auf Naturalienbasis erfolgte. Diese Grundsituation erstreckte sich bis ins 13. Jahrhundert unserer Ära; erst dann können wir erneut von einem Münzumlauf sprechen, weil vereinzelt Münzen venezianischer, ungarischer und serbischer Herkunft in diesem Gebiet in Gebrauch kamen. Im 14. Jahrhundert unserer Ära begannen auch bosnische Münzen zu zirkulieren.

1

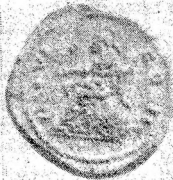
2

3

6

11

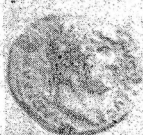
10

13

14

7

22

7